

УДК 378.147:664.4
DOI: 10.24144/2524-0609.2021.48.204-210

Кузьмін Віктор Володимирович

кандидат соціологічних наук, доцент
доцент кафедри соціальної роботи та психології
Національний університет «Запорізька політехніка», м. Запоріжжя, Україна
kuzmin2v@gmail.com
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-4940-9395>

Кузьміна Марія Олегівна

викладач кафедри соціальної роботи та психології
Національний університет «Запорізька політехніка», м. Запоріжжя, Україна
mari.gorodko@gmail.com
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-2101-0630>

Борисюк Світлана Олексіївна

кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, м. Ніжин, Україна
svitlanaborysiuk@gmail.com
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-6245-5279>

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «МЕТОДИКА СОЦІАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ» ДЛЯ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «231-СОЦІАЛЬНА РОБОТА»

Анотація. У сучасному українському суспільстві виникає проблема професійної підготовки студентів, що залежить від якості та особливостей методик викладання фахових дисциплін. Також за останні роки спеціальність соціальна робота набуває значущості та майже жодна держава не може обійтись без кваліфікованих соціальних працівників, які не тільки надають допомогу різним групам населення, а й приймають участь у розробці нормативних та законодавчих актів. Соціальна робота як галузь соціального знання, що активно розвивається, охоплює одночасно глобальні соціальні технології та певні методики роботи з конкретними різновидами соціальних проблем. Навчальна дисципліна «Методика соціальних досліджень» ґрунтується на сучасних методах збирання та обробки інформації і соціологічних даних, які безсумнівно допоможуть соціологу та соціальному працівнику під час вирішення соціальних проблем. Метою статті є виявлення та дослідження особливостей викладання навчальної дисципліни «Методика соціальних досліджень», матеріал якої є необхідним для майбутніх соціальних працівників в роботі з різними групами населення та соціальними проблемами. Для вирішення мети статті використано як загальнонаукові, так і соціологічні методи пізнання соціальних явищ і процесів, а саме: логіко-історичний, структурно-функціоналістський і порівняльний аналіз – для вивчення особливостей викладання соціологічних дисциплін; аналіз та синтез – для виокремлення змісту методики викладання; класифікації – для типологізації методик викладання дисциплін; структурно-функціональний аналіз – для з'ясування структури викладання. Виявлено наступні особливості викладання навчальної дисципліни «Методика соціальних досліджень»: вивчення сучасної програми SPSS, яка є необхідною для соціальних працівників під час науково-дослідницької роботи; викладач застосовує різні методи навчання в залежності від рівня знань студентів та складності теми; викладачі залучають студентів до написання наукових робіт, які є невід'ємною частиною підготовки майбутніх бакалаврів та магістрів; окрім матеріалу згідно навчальної програми, студенти вивчають і загальні компетентності.

Ключові слова: методика соціальних досліджень; соціальна робота; особливості викладання дисципліни; формування знань методики соціальних досліджень у студентів; програма навчальної дисципліни.

Вступ. Дисципліна «Методика соціальних досліджень» є набором та інструментарієм соціальних працівників під час обробки, адже вона містить методики та технології, які необхідні під час аналізу та дослідження проблемної ситуації. Взагалі, розпочинаючи професійне вирішення проблеми, соціальний працівник в першу чергу займається обробкою показників, збором інформації та аналізом отриманих даних. Щоб якісно проаналізувати інформацію, зрозуміти проблемну ситуацію та підібрати оптимальний варіант вирішення, необхідно володіти методами та техніками, які гарантують успіх вирішення проблеми, якщо правильно їх застосувати. Щоб студенти соціальної роботи зміло застосовували знання в професійній діяльності стосовно дисципліни та методів дослідження, викладачі також повинні звернути увагу на методику і особливості викладання, від яких залежить засвоєння матеріалу.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій, не-
вирішеної раніше частини загальної проблеми.**

Методика викладання соціологічних дисциплін для студентів дисципліни «231 – Соціальна робота» є крайне важливою. Осмислення специфіка формування методологічних основ викладання соціологічних дисциплін для соціальних працівників здійснюється у низці робіт таких дослідників, як: К.Ю. Богомаз, О.І. Дика, В.Н. Бондар, Ж.Д. Малахова, М.П. Лукашевич. Окремі аспекти зазначеної проблематики розглядають у своїй праці наступні вчені: Г. Антонов, М. Кесада, Дж. Уррі, Б. Латур, В. Тарасенка і т.д. Вони переконані, що дослідницька культура є складовою професійної культури соціального працівника. Наукові положення, висновки та рекомендації, які надані в їх дослідженнях, мають значну цінність для вирішення завдань щодо визначення особливостей викладання соціологічних дисциплін для соціальних працівників.

Метою статті є виявлення та дослідження особливостей викладання навчальної дисципліни «Методика соціальних досліджень», матеріал якої є

необхідним для майбутніх соціальних працівників в роботі з різними групами населення та соціальними проблемами.

Для вирішення мети статті використано як загальнонаукові, так і соціологічні методи пізнання соціальних явищ і процесів, а саме: логіко-історичний, структурно-функціоналістський і порівняльний аналіз – для вивчення особливостей викладання соціологічних дисциплін; аналіз та синтез – для виокремлення змісту методик викладання; класифікації – для типологізації методик викладання дисциплін; структурно-функціональний аналіз – для з'ясування структури викладання.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо програму навчальної дисципліни «Методика соціальних досліджень». Умовно основні розділи можна класифікувати таким чином:

фікувати таким чином:

– загальні теоретичні положення, які включають в себе: поняття науки в цілому; поняття наукового дослідження, етапи та види; програму наукового дослідження; аналіз витоків наукового дослідження; вимірювання під час наукового дослідження.

– практичні аспекти, які включають в себе: класифікацію методів наукового дослідження; етапи наукового дослідження; використання методів для аналізу та збору інформації; визначення мети та задачі дослідження; виявлення предмету та об'єкту аналізу; формування гіпотез під час дослідження; формулювання висновків та звітності соціологічного дослідження.

Дисципліна вивчається згідно з такою програмою, як наведено у таблицях 1-2 [9; 10]:

Таблиця 1

Інформаційне наповнення модулю 1. Методологічні засади наукових досліджень

№ з/п	Тема
1	Наукове дослідження, його функції, види, етапи
2	Програма та проєкт наукового дослідження. Аналіз джерельної бази наукового дослідження
3	Вимірювання в ході наукових досліджень. Суцільні та несущільні наукові дослідження.
4	Вибірковий метод у науковому дослідженні.
5	Найбільш поширенні методи набуття первинних даних у ході наукового дослідження. Опитування як метод набуття первинної інформації у ході дослідження.
6	Інтерв'ю, метод набуття первинної інформації.
7	Спостереження як метод набуття первинної інформації в ході наукових досліджень. Експеримент як спосіб перевірки наукових гіпотез

Таблиця 2

Інформаційне наповнення модулю 2. Програмування соціальних дослідження

№ з/п	Тема
1	Наукова обробка інформації. Відбір виявлених джерел, побудова картотеки дослідження. Понятійний апарат соціологічного дослідження
2	Інформаційна база досліджень у галузі соціальної роботи. Види та джерела наукової інформації. Ескіз та програма у прикладному соціологічному дослідженні
3	Особливості обґрунтування актуальності теми дослідження
4	Мета та задачі дослідження
5	Предмет та об'єкт дослідження
6	Генеральна та вибіркова сукупності
7	Формулювання гіпотез, достовірність яких встановлюватиметься у соціологічному дослідженні.
8	Методи збору інформації у соціологічному дослідженні.
9	Методи обробки інформації у соціологічному дослідженні. теоретико-статистичні аспекти обробки та аналізу даних.
10	Програми для обробки та аналізу соціологічної інформації. Загальні відомості та робота з пакетом SPSS
11	Етапи випробування основних процедур дослідження
12	Форми звітності у соціологічних дослідженнях
13	Презентація результатів наукового дослідження.
14	Система науково-технічної інформації України. Пошук та накопичення наукової інформації. Бібліографічний пошук у бібліотеках

Отже, після засвоєння загальної теорії та розуміння основних понять, студенти поглиблюються в практичну діяльність, тобто вивчають та аналізують аспекти, які необхідні під час наукового дослідження. Для студентів спеціальності «231 – Соціальна робота» науково-дослідницька діяльність є невід'ємним етапом роботи спеціаліста, адже професійна підготовка спрямована на те, щоб підготувати соціального працівника, якому притаманне високий динамізм, аналітичний склад мислення та вміння за-

стосовувати знання на практиці. Крім того, у процесі дослідницької роботи студенти повинні набути вмінь використання наукових і методичних джерел, також методів інформаційного пошуку для обробки та аналізу даних.

Першою особливістю навчальної дисципліни є те, що вона передбачає вивчення сучасної програми SPSS (Statistical Package for the Social Science), яка перекладається як статистичний пакет для соціальних наук. Програма є ефективним та надійним засобом

управління та обробки статистичних даних, за допомогою точного математичного аналізу. В результаті можна отримати засіб повного контролю над усіма даними, забезпечуючи докладний розгляд статистичних аспектів досліджуваних проблем, формуючи на їх основі висновки та звіт, виявляючи певні особливості. Програма SPSS містить: процедури корегування та відбору даних; статистичні методи обробки інформації; статистичний аналіз та критерії; складні методи статистичного аналізу. Перевагами програми також є можливість тонкого налаштування, багатомовність, легкість експорту даних, потужність аналітичного апарату та інтеграція з більшістю офісних додатків [6, с.60].

Також вона має таку структуру:

- базовий модуль. Він містить складні та прості методики системного аналізу, а саме: частотний аналіз, таблиця спряженості, побудова графіку, лінійний регресійний, дисперсійний, дискримінантний та кластерний аналіз. Також включає в себе непараметричні тести і багатовимірне шкалювання.
- регресійні моделі. Містить такі методи, як нелінійна регресія, поліноміальна і бінарна регресія та пробій-аналіз;
- розширені моделі. Містить методи дисперсійного аналізу, загальну лінійну модель, аналіз виживання, регресію Кокса та метод Каплана-Майєра;
- таблиці. Надаються більш широкі можливості щодо створення та обробки табличних даних, а ніж в базовому модулі;
- аналіз моментних структур. Включає в себе перевірку теоретичних зв'язків між різними ознаками випадкових процесів, де застосовуються аналіз траєкторії та причинний аналіз. Також є можливість задати теоретичну модель, включені та приховані елементи;
- дерево рішень. Містить різні методики, за якими проводиться розподіл даних на окремі сегменти;
- категорії. Включають в себе аналіз відповідності, однорідності і компонентів, також канонічний кореляційний аналіз;
- клементина. Програма необхідна для добування знань, вона допомагає побудувати моделі за допомогою різних численних підходів. Також є можливість порівнювати, протиставляти та перевіряти моделі між собою;
- спільний аналіз. Може застосовуватися під час дослідження споживчих властивостей певної продукції на ринку. Респонденту дають можливість розташувати продукцію за численністю надання переваг (наприклад, від 1 до 10 по якості). Згодом на основі даних можна зробити висновки та проаналізувати результати дослідження;
- введення даних. Необхідно під час підготовки опитування, це допоможе швидко очистити або ввести дані для анкетування;
- точні тести. Включають в себе обчислення даних та перевірку помилок з використанням методу Monte-Carlo;
- золотий шукач. Містить спеціальну регресійну модель, яка допомагає впорядкувати та знайти незалежні і залежні змінні;
- потужність вибірки. Є можливість отримати зазначити оптимальний розмір вибору методів статистичного аналізу;
- аналіз пропущеного значення. Йде перевірка усіх значень та відновлюються закономірності, які їм властиві;
- тенденції. Включає в себе різні методики для дослідження часових рідів, наприклад: спектральний аналіз, експоненціальне згладжування і сезонна де-

композиція [14, с. 144].

Завдяки SPSS соціальні працівники можуть використовувати всі можливості потужного статистичного апарату для проведення глибоких аналітичних досліджень й аналізу явищ певної проблематики. Внесення правок у режимі реального часу дозволяє змодельовувати процес розвитку того чи іншого явища, що аналізується, і за необхідності коректувати його, додаючи необхідні параметри, змінні та зв'язки.

Наукове дослідження не може відбуватися без ознайомлення витоку інформації, адже саме з них формується предмет та об'єкт дослідження. Тому майбутньому соціальному працівникові необхідно мати повне уявлення про систему інформаційного забезпечення дослідницької роботи та аналітичних джерел, що розкривають тему його власного дослідження зокрема.

Під час пошуку достовірної інформації та джерел під час наукового дослідження дуже важливими є послідовність, системність і цілеспрямованість. Лише в даному випадку дослідник може розраховувати на якісний аналіз гіпотез та об'єктивної оцінки проблеми в загальному значенні, яка є власне об'єктом дослідження [15, с.307].

Для того, щоб знайти якісні витоки інформації, які містять знання про об'єкт дослідження, фахівець повинен володіти знаннями щодо сутності інформації, її ролі у суспільстві та соціологічних дослідженнях, формах та закономірностях її існування. Лише маючи достатній рівень знань стосовно інформаційної культури та послідовності виконання дослідницької роботи, шанси проаналізувати проблему та згодом вирішити її значно зростають. Щоб студент краще засвоїв навчальну програму, чималу роль відіграє методика самого процесу викладання [5, с. 537].

Другою особливістю викладання «Методики соціальних досліджень» є те, що викладач застосовує різні методи навчання в залежності від теми заняття та того, як сприймають інформацію студенти. Зазвичай під час викладання дисципліни використовуються такі методи навчання:

- бесіда та дискусія, під час якої викладач обговорює матеріал зі студентами в більш легкій та доступній формі;
- зображення, під час якого матеріал передається через графічне або схематичне зображення;
- пояснення, коли викладач додатково розкриває сутність понять і процесів стосовно теми заняття;
- розповідь, яка передбачає додатковий опис сказаного стосовно лекції;
- аналітичний метод, під час якого ціле розділяють на частини та план для швидкого сприйняття;
- метод визначення проблематики передбачає виявлення конкретної проблеми для обговорення та вирішення зі студентами;
- дедуктивний метод, при якому матеріал вивчається від загального до одиничного;
- індуктивний метод, при якому матеріал навпаки, вивчається від одиничного до загального;
- лабораторні роботи, під час яких студенти перевіряють теоретичний матеріал, засвоюючи краще під час практичної діяльності.

Також після вивченого матеріалу лекції студенти спеціальності «231-Соціальна робота» виконують практичні роботи, які дають можливість поглибити знання та опрацювати деякі питання під час семінарського завдання. Вивчення дисципліни передбачає контроль та перевірку засвоєння навичок та знань, який проводиться у формі самостійних робіт, лексично-граматичного диктанту та тестових і творчих завдань. Вони спрямовані на те, щоб оцінити рівень

знань стосовно засвоєних тем, а також понять і основної термінології. Результати контрольних та самостійних робіт дадуть змогу зрозуміти викладачеві переглянути методи викладання та обрати інший, більш доступний та зрозуміліший [10].

Поряд з використанням цих методів, слід зазначити, що лекції дисципліни спрямовані на:

- поєднання отриманих знань і професійного навчання, яке базується на новітніх наукових досягненнях;
- орієнтування сукупності навчального матеріалу, який можна використати під час практики в сучасних умовах;
- вміння використовувати сучасні новітні технології. Які допоможуть під час наукової діяльності;
- передачу знань, вмінь, навичок а також розвиток творчого мислення і вміння вирішувати проблеми;
- орієнтування до самоосвіти, самовдосконалення та покращення досвіду, навичок і вмінь;
- виховання у студентів таких якостей, як мобільність, комунікабельність, стресостійкість та цілеспрямованість;
- на поєднання основних завдань: професійно-кваліфікаційна підготовка і розвиток студента як ділової та освіченої людини [4, с.138].

Вищеперераховані методи та лекції спрямовані на те, щоб по-перше, студенти знали основні поняття в області дисципліни, мали уявлення про науку і головні методики дослідження. По-друге, здобули навички та розуміння стосовно планування та проведення науково-дослідницької роботи завдяки виконанню лабораторних та самостійних завдань. По-третє, вміли розрізняти форми дослідницької діяльності, також орієнтуватися під час пошуку достовірної інформації та визначити мету, проблематику та об'єкт дослідження. І нарешті, студенти повинні навчитися застосовувати теоретичні знання під час практичної діяльності, це є головним завданням не лише навчальної дисципліни, а й ЗВО в Україні в цілому.

Щоб виховати із соціального працівника справжнього дослідника та професіонала своєї справи, вивчення науково-дослідницької діяльності починається з початку навчання у вищому навчальному закладі [8, с.239].

На першому курсі студенти соціальної роботи знайомляться із загальними положеннями спеціальності, формують знання та розуміння стосовно майбутньої діяльності. Як правило, вона пов'язана з науковою та дослідницькою діяльністю, саме тому викладачі навчають не тільки основному матеріалу, але й вміти формувати, аналізувати, досліджувати та вирішувати проблему, яка виникає в практичній роботі. Також студентам пропонується виконання практичних та наукових робіт, які допоможуть сформувати навички щодо дослідницької діяльності. Вивчаючи загальні дисципліни, наприклад «Вступ до спеціальності», «Історія соціальної роботи» та «Інформатика», викладачі стимулюють наукову спрямованість і допомагають сформулювати навички наукового пошуку.

На другому курсі навчальна програма дисциплін спрямована на поглиблення вмінь та навичок науково-дослідницької діяльності. Студенти вивчають такі фахові дисципліни, як «Соціальна політика в Україні», «Історія соціологічної думки» і «Основи демографії», що допомагає покращити аналітичний склад мислення та спрямувати на наукову діяльність. Це також є основою гуманістичного виховання майбутніх фахівців, що немало важливо для професійної та

згодом наукової діяльності.

На третьому курсі, разом із вивченням фахових дисциплін, збільшується об'єм роботи, що передбачає виконання курсових та наукових робіт. Також студенти вивчають нову дисципліну «Методика соціальних досліджень», яка вже безпосередньо вивчає особливості та методологію наукової та дослідницької діяльності. Також під час проходження виробничої практики вміння визначати об'єкт, проблему та мету дослідження є доречними та дають можливість краще «познайомитися» зі своєю спеціальністю. Також вивчаючи дисципліну, студенти можуть займатися науковою діяльністю у поза навчальний час, тим самим покращуючи власні знання та досвід.

Третьою особливістю викладання дисципліни «Методика соціальних досліджень» є те, що окрім читання основного матеріалу та основ дослідницької діяльності, викладачі залучають студентів до написання наукових робіт. Формами наукової діяльності у поза навчальний час можуть бути олімпіади, конкурси та університетські і всеукраїнські конференції. Саме проведення наукових робіт у вільний від навчання час допомагає визначити рівень здібностей, знань та обдарованості студентів, які також покажуть вміння і навички, що засвоїли під час занять [16, с.224]. Перш ніж почати науково-дослідницьку роботу, студенти спеціальності «231-Соціальна робота» повинні:

- визначити загальні положення. Щоб почати писати науково-дослідницьку роботу, необхідно спочатку чітко визначити: мету; проблематику; об'єкт та предмет дослідження; завдання; використані методи дослідження. Назва роботи і зміст повинні бути чіткими та лаконічними, при цьому відповідаючи меті та завданням роботи;

- побудувати структуру роботи. Вона повинна відповідати змісту та розгашовуватися в певному порядку, а саме: титульний лист, зміст, актуальність дослідження, вступ, виклад основного матеріалу, висновки, перелік посилань, додатки та анотація (за необхідністю);

- правильне оформлення роботи. Щоб текст був більш читабельним, необхідно також приділити увагу оформленню. Титульний лист, зміст та література повинні оформлятися згідно зразкам ДСТУ. Сам текст також оформлюється згідно певним параметрам, які можна дізнатися у викладача (наприклад, абзац, шрифт, поля і тому подібне);

Щоб правильно обрати тему дослідження, знову ж таки, необхідні навички з дисципліни, що передбачає вміння визначати проблематику. Також студент може обрати актуальну та близьку для написання тему, над якою працював та досліджував раніше, або яку він пов'язує зі своєю практичною діяльністю в майбутньому [13, с. 95].

Правильно обрати проблематику і тему дослідження допоможуть викладачі та науковці кафедри. Для прийняття рішення щодо обрання теми краще проконсультуватися з викладачем, який викладає навчальну дисципліну і виступає науковим керівником. У процесі консультивання до формулювання теми можуть бути внесені корективи та прийняті до уваги побажання студента. Тема повинна бути пов'язаною із спеціалізацією і зазвичай, ця проблематика є актуальною в сфері соціальної роботи та суспільстві загалом [7, с. 11].

Окрім наукової діяльності, студенти, поглиблюючи знання з дисципліни та методик досліджень, готуються до написання кваліфікаційної роботи. Дипломна, бакалаврська та магістерська робота також містять в собі науковий та дослідницький аспекти,

саме за цими критеріям виставляють оцінку. Вміння визначати проблематику, предмет та об'єкт дослідження, а також логічно побудовані висновки свідчать про достатній рівень знань щодо наукової діяльності [3, с. 278].

Кваліфікаційна робота має такі етапи:

- вибір актуальної теми з визначеною проблемою;
- визначення завдання та об'єкта і предмета дослідження, також постановка мети і методів дослідження;
- розроблення плану і структури роботи;
- консультація з науковим керівником щодо отриманих результатів дослідження проблематики;
- перевірка роботи керівником для усунення недоліків та деяких помилок;
- аналіз та формування висновків щодо дослідження;
- складання переліку літератури;
- оформлення роботи та отримання відгуку наукового керівника перед захистом;
- захист кваліфікаційної роботи та отримання результатів [1, с.95].

Отже, щоб кваліфікаційна робота була якісною та мала гарний результат, студент повинен володіти вміннями щодо наукових досліджень. Вміння правильно визначити проблематику, предмет, об'єкт і завдання дослідження свідчить про достатній рівень знань та професійність, що є важливою для соціального працівника.

Щоб наукова діяльність студентів спеціальності «231-Соціальна робота» мала якісні результати та допомагала у практиці, викладання дисципліни передбачає вивчення методологічних підходів та принципів. Вони допомагають краще визначити проблему та проаналізувати її, адже вони є певними «інструментами», які використовуються під час дослідницької роботи. До них відносяться:

- принцип об'єктивності. В основі принципу лежить обґрунтованість чіткості даних, логічна послідовність і достовірність. Не можна покладатися на односторонність, суб'єктивізм та упередженість оцінки фактів. Ефективність принципу залежить від того, на скільки якісно проаналізував дослідник ситуацію, перевіряв дані та переглянув усі можливі шляхи вирішення та оптимізації;
- принцип сутнісного аналізу. Ґрунтується на послідовному русі дослідницької думки, наприклад опис, обґрунтування і прогнозування. Перед вирішенням проблеми необхідно визначити розвиток явища за допомогою прогнозування, що може вплинути на результат. Принцип сутнісного аналізу передбачає розуміння протиріч у предметі дослідження, простеження взаємозв'язку та взаємозалежності кількісних і якісних змін, руху до більш високих рівнів розвитку із збереженням усього позитивного;
- принцип єдності історичного і логічного. Передбачає звернути увагу на історичний розвиток процесу та явища, та згодом зрозуміти його подальший розвиток. Варто провести аналіз та дослідити саме явище, його об'єкт, предмет та історичні зміни, що також допоможе вирішити проблемну ситуацію;
- принцип практики. Коли досліджується проблемна ситуація, варто звернути увагу на генезу її розвитку та зв'язок з практикою. Знаючи, як вона виникла і розвивалася в практиці, можна підібрати методи розв'язання та вирішення. Дотримуючись цих принципів, дослідницька робота матиме позитивні результати, і в майбутньому соціальні працівники зможуть ефективніше досліджувати та вирішувати проблеми [2, с. 168].

Четвертою особливістю, що також відповідає меті та завданню самої дисципліни, є засвоєння, як фахової, так і загальної компетентності.

До фахової компетентності відносять саме знання в області дисципліни та спеціальності в цілому, що допоможуть майбутньому спеціалістові на практиці. Соціальний працівник повинен вміло застосовувати різні методи щодо вирішення проблеми, вміти її аналізувати та визначити проблему. Також при вирішенні складних життєвих ситуацій, що виникають у різних групах людей, фахівець повинен вміти аналізувати соціально-психологічні явища, спиратися на достовірні джерела та об'єктивно оцінювати результати та висновки по закінченню роботи.

До загальної компетенції належать вміння та навички спеціаліста в цілому, які чимало важливі в професійній діяльності. До них належать: здатність до абстрактного мислення; знання та розуміння основ спеціалізації; вміння використовувати сучасні та інформативні технології; здатність займатися пошуком інформації і даних для вирішення проблеми; вміння аналізувати власні вчинки та діяльність для покращення її в майбутньому [11, с.171].

Отже, окрім фахової компетентності студент повинен оволодіти також загальною, що допоможе йому якісно застосувати власні знання, тобто поєднати теорію та практику під час вирішення проблеми. Як казав давньогрецький мислитель Геракліт: «Багатознавство не є мудрістю. Мудрість – це знання, які людина може зв'язати з іншими положеннями, співвіднести з реальними умовами та зробити висновки» [12, с. 342]. Це свідчить про те, що мало знати, треба вміти практично застосовувати вміння та навички, на що власне й спрямоване викладання дисципліни «Методика соціальних досліджень». Як раніше наголошувалося, дисципліна спрямована не тільки на викладання теорії стосовно програми, але й на отримання загальних вмінь та знань, які знадобляться під час наукової діяльності.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Дослідження особливостей викладання навчальної дисципліни «Методика соціальних досліджень», можна зроби такі висновки:

- першою особливістю дисципліни є вивчення сучасної програми SPSS, яка є необхідною для соціальних працівників під час науково-дослідницької роботи;
- другою особливістю викладання дисципліни є те, що викладач застосовує різні методи навчання в залежності від рівня знань студентів та складності теми. Різносторонність методів навчання дає можливість зробити виклад матеріалу більш доступнішим, цікавішим та простішим щодо засвоєння студентами спеціальності «231 – Соціальна робота»;
- третьою особливістю викладання дисципліни є те, що викладачі залучають студентів до написання наукових робіт, які є невід'ємною частиною підготовки майбутніх бакалаврів та магістрів. Також займаючись науковою діяльністю, студенти покращують рівень знань стосовно дослідницької роботи, яка знадобляться під час вирішення соціальних проблем та ситуацій;
- четвертою особливістю викладання є те, що окрім матеріалу згідно навчальної програми, студенти вивчають і загальні компетентності. До них також входять: навички комунікації, стресостійкість, цілеспрямованість, логічне та абстрактне мислення. Фахові і загальні компетентності є важливими для майбутніх фахівців, адже в основі соціальних досліджень лежить також вміння правильно визначити

проблему та предмет дослідження, для цього потрібно мислити чітко та послідовно. У ході вивчення матеріалу студенти засвоюють навчальний матеріал та отримують певні навички, вміння швидко орієнтуватися під час дослідницької роботи.

І нарешті, варто зазначити, що дисципліна «Методика соціальних досліджень» є необхідною для майбутніх соціальних працівників, адже вирішення проблем під час професійної діяльності пов'язане із дослідницькою роботою. Щоб вміло визначити проблематику а завдання дослідження, а також підібрати правильну методику та принцип вирішення ситуації,

необхідно вміти застосовувати теоретичні знання на практиці. Вміння поєднувати теоретичні знання та застосовувати на їх на практиці – одне із головних завдань дисципліни, що передбачає успіх у діяльності майбутніх соціальних працівників.

Перспективи подальших досліджень полягають у тому, що сучасне українське суспільство трансформується, і вища школа не є винятком, оскільки введення дистанційної освіти вимагає постійного удосконалення методики викладання. Тому, дослідження методики викладання соціологічних дисциплін потребує постійного вивчення та вдосконалення.

Список використаної літератури

1. Ануфриев А.Ф. Научное исследование курсовые, дипломные и диссертационные работы. Москва: МГПОУ, 2002. 95 с.
2. Богомаз К.Ю., Дика О.І., Сорокіна Л.М. Методика викладання соціології: навчальний посібник. Дніпродзержинськ: ДДТУ, 2005. 168 с.
3. Волков Ю.Г. Диссертация. Подготовка, защита, оформление: практическое пособие. Москва: КНОРУС, 2001. 278 с.
4. Григорьев С.И., Растов Ю.Е. Основы современной социологии: учебное пособие: издательство Алтайского государственного университета, 2001. 138 с.
5. Добренков В.И., Кравченко А.И. Методология и методика социологического исследования. Москва: Академический Проект; Альма Матер, 2009. 537 с.
6. Дорогонько Е. В. Обработка и анализ социологических данных с помощью пакета SPSS. Сургут: СурГУ, 2010. 60 с.
7. Зосимов А.М., Голік В.П. Дисертаційні помилки. Харків: Інжек, 2004. 11 с.
8. Ковальчук В.В. Основы научных исследований. Київ: Слово, 2009. 239 с.
9. Кузьмін В.В. Конспект лекцій з дисципліни «Методика соціальних досліджень» для студентів 4 курсу денної та заочної форм навчання спеціальності 231 «Соціальна робота» / Укл. В.В. Кузьмін, М.О. Кузьміна. Запоріжжя: НУ «Запорізька політехніка», 2019. 86 с.
10. Кузьмін В.В. Методичні вказівки до практичних робіт з дисципліни «Методика соціальних досліджень» для студентів 4 курсу денної та заочної форми навчання напряму підготовки 231 «Соціальна робота» / Укл.: В.В. Кузьмін, М.О. Кузьміна. - Запоріжжя: НУ «Запорізька політехніка», 2019. 90 с.
11. Папковская П.А. Методология научных исследований. Минск: Информпресс, 2002. 171 с.
12. Пільюшенко В.Л., Шкрабан І.В., Славенко І.В., Наукове дослідження: організація, методологія, організаційне забезпечення. Київ: Лібра, 2004. 342 с.
13. Семенов О. Організація науково-дослідної роботи студентів філологічних факультетів педагогічних університетів. Київ: ГДПУ, 2002. 95 с.
14. Старушенко Г. А. Статистична обробка даних в системі публічного управління : навчальний посібник. Дніпро : ГРАНИ, 2018. 144 с.
15. Шейко В.М., Кушнарченко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник. Вид. 4-ге, Київ: Знання, 2014. 307 с.
16. Шляхтун П. П. Методика викладання соціально-гуманітарних дисциплін : навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2011. 224 с.

References

1. Anufriev, A.F. (2002). *Nauchnoe yssledovanye kursovye, dyplomnye y dyssertatsyonny eraboty* [Research research course, diploma and dissertation works]. MGPOU [in Ukrainian].
2. Bogomaz, K.Yu., Dika, O.I., & Sorokina, L.M. (2005) *Metodyka vykladannia sotsiologii* [Methods of teaching sociology]. DSTU [in Ukrainian].
3. Volkov, Yu.G. (2001). *Dyssertatsiya. Podhotovka, zashchyt, oformlenye: praktychesko eposobye* [Dissertation. Preparation, protection, design: a practical guide]. KNORUS. [in Russian].
4. Grigoriev, S.I. & Rastov, Yu.E. (2001). *Osnovy sovremennoi sotsyologyy* [Fundamentals of modern sociology]. Altai State University Publishing House. [in Russian].
5. Dobrenkov, V.I. & Kravchenko, A.I. (2009). *Metodolohiya y metodyka sotsyolohyeheskoho yssledovanyia* [Methodology and methods of sociological research]. Akademicheskii Proyeckt; Al'ma Mater. [in Russian].
6. Dorogonko, E.V. (2010). *Obrabotka y analiz sotsyolohyeheskykh dannyykh s pomoshchiu paketa SPSS* [Processing and analysis of sociological data using the SPSS package]. Surgut State University. [in Russian].
7. Zosimov, A.M. & Golik V.P. (2004) *Dyssertatsiini pomylyky* [Dissertation errors]. Inzhhek. [in Ukrainian].
8. Kovalchuk, V.V. (2009). *Osnovy naukovykh doslidzhen* [Basics of the scientific research]. Slovo. [in Ukrainian].
9. Kuzmin, V.V. (2019). *Konspekt leksii z dystsypliny «Metodyka sotsialnykh doslidzhen» dlia studentiv 4 kursu dennoi ta zaochnoi form navchannia spetsialnosti 231 «Sotsialna robota»* [Synopsis of lectures on the discipline «Methods of social research» for 4th year full-time and part-time students majoring in 231 «Social Work». National University «Zaporozhye Polytechnic». [in Ukrainian].
10. Kuzmin, V.V. (2019). *Metodychni vказivky do praktychnykh robit z dystsypliny «Metodyka sotsialnykh doslidzhen» dlia studentiv 4 kursu dennoi ta zaochnoi formy navchannia napriamu pidhotovky 231 «Sotsialna robota»* [Methodical instructions for practical work in the discipline «Methods of social research» for 4th year full-time and part-time students in the direction of training 231 «Social Work»]. National University «Zaporozhye Polytechnic». [in Ukrainian].
11. Papkovskaya, P.A. (2002). *Metodolohiya nauchnykh yssledovanyi* [Research methodology]. Informpress. [in Russian].
12. Pilyushenko, V.L., Shkraban, I.V. & Slavenko, I.V. (2004). *Naukove doslidzhennia: orhanizatsiia, metodolohiia, orhanizatsiine zabezpechenn* [Research: organization, methodology, organizational support]. Libra. [in Ukrainian].
13. Semenog, O. (2002). *Orhanizatsiia naukovo-doslidnoi roboty studentiv filolohichnykh fakultetiv pedahohichnykh universytetiv* [Organization of research work of students of philological faculties of pedagogical universities]. GDPU. [in Ukrainian].
14. Starushenko, G.A. (2018). *Statystychna obrobka danykh v systemi publichnoho upravlinnia* [Statistical data processing in the system of public administration]. GRANI. [in Ukrainian].
15. Sheiko, V.M. & Kushnarenko N.M. (2014). *Orhanizatsiia ta metodyka naukovo-doslidnytskoi diialnosti* [Organization and methods of research]. 4th ed. Znannya. [in Ukrainian].
16. Shlyakhtun, P.P. (2011). *Metodyka vykladannia sotsialno-humanitarnykh dystsyplin* [Methods of teaching socio-humanitarian disciplines]. Akademia. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 15.03.2021 р.
Стаття прийнята до друку 20.03.2021 р.

Kuzmin Victor

Candidate of Sociological Sciences, Associate Professor
Social Work and Psychology Department
«Zaporizhzhya Polytechnic» National University, Zaporizhzhya, Ukraine

Kuzmina Mariia

Lecturer
Social Work and Psychology Department
«Zaporizhzhya Polytechnic» National University, Zaporizhzhya, Ukraine

Borysiuk Svitlana

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Social pedagogy and Psychology Department
«Nizhyn Mykola Gogol State University», Nizhyn, Ukraine

PECULIARITIES OF TEACHING THE SUBJECT «METHODS OF SOCIAL RESEARCH» FOR STUDENTS OF THE SPECIALTY «231-SOCIAL WORK»

Abstract. In modern Ukrainian society there is a problem of professional training of students, which depends on the quality and features of methods of teaching professional disciplines. Also in recent years, the specialty of social work is gaining importance and almost no state can do without qualified social workers who not only provide assistance to various groups, but also participate in the development of regulations and legislation. Social work as a branch of social knowledge that is actively developing, covers both global social technologies and certain methods of working with specific types of social problems. The subject «Methods of social research» is based on modern methods of collecting and processing information and sociological data, which will undoubtedly help the sociologist and social worker in solving social problems. The purpose of the article is to identify and study the features of teaching the subject «Methods of Social Research», the material of which is necessary for future social workers in working with different groups and social problems. General scientific and sociological methods of cognition of social phenomena and processes were used, namely: logical-historical, structural-functionalist and comparative analysis – to study the peculiarities of teaching sociological disciplines; analysis and synthesis – to highlight the content of teaching methods; classifications – for typology of methods of teaching disciplines; structural-functional analysis – to clarify the structure of teaching. The following features of teaching the subject «Methods of social researches» can be revealed: studying of the modern SPSS program which is necessary for social workers during research work; the teacher uses different teaching methods depending on the level of knowledge of students and the complexity of the topic; teachers involve students in writing research papers, which are an integral part of training of future bachelors and masters; in addition to the material according to the curriculum, students also study general competencies.

Key words: methods of social research; social work; features of teaching the subject; formation of knowledge of methods of social research in students, the programme of the subject.